

Lunds universitet

SANK02

Sociologiska institutionen: Socialantropologi

VT21

Handledare: Ulf Johansson Dahre

Hamnarbetarförbundet och tiden

Ett fackförbund och identitet

LUNDS
UNIVERSITET

Samuel Björhag Dernestål

Abstract

Swedish trade unions exist in an almost homogeneous landscape. But some unions stand outside of this system of big labour organizations negotiating with the employers' association for collective agreements. One union that has been standing on the outskirts of this system are a union for dockworkers: Svenska Hamnarbetarförbundet. This union also has a system of direct democracy. Instead of having technocrats negotiating and deciding about the collective agreements, like in most labour unions in Sweden.

By interviewing representative for the dockers union I'm trying to detect how they create an identity around their union. The finding is that the informants constructs part of their identity depending on the prominence of hauntology, a lack of ability to see any future and thereby create their perception of the future—not from new concepts but from old ones. But the informant also uses other factors to construct their identity, for example the creation of identity in contrast to other actors in the harbour.

Key words: Hauntology, We-hood, Us-hood, dockworkers, trade union.

Word count: 10 782

Innehållsförteckning

1. Inledning ... 4	5.2.1. Framtiden och hamnarbetaren ... 34
1.1. Syfte ... 5	5.2.2. Hountologi ... 35
1.2. Tidigare forskning ... 6	5.2.3. Fotbollen och arbetarklassen ... 36
2. Fältet ... 8	6. Slutsats ... 39
2.1. Avdelningar ... 9	7. Referenser ... 41
3. Metod ... 10	7.1. Tryckta ... 43
3.1. Avgränsningar i fältet... 11	
3.2. Anonymitet... 12	
3.3. Etik ... 13	
4. Teoretiskt ramverk ... 15	
4.1. Vi och Oss ... 15	
4.2. Hountologi och Mark Fisher ... 16	
5. Analys ... 18	
5.1.1. Självmedvetenhet ... 18	
5.1.2. Lokala identiteter – internationell solidaritet ... 20	
5.1.3. Göteborg, Hamn4an ... 21	
5.1.4. Politiken ... 21	
5.1.5. Homogenitet ... 24	
5.1.6. Transport ... 25	
5.1.7. De två alternativen ... 27	
5.1.8. Smeknamn ... 28	
5.1.9. Avdelning 1 och konsulterna ... 30	

1. Inledning

För de flesta svenska medborgare formas en stor del av deras vardag kring deras yrke. Människan formas inte bara av tillgången till lön, vilket utstakar klass och andra identitetsmarkörer. Utan på arbetsplatserna bemöts människan även av glädje, stress och andra intryck vilket bidrar till att forma identiteter. Hur arbetsplatsen styrs blir alltså en viktig del av hur vi människor kan forma våra liv. Fackförbund har här en viktig roll i formandet av arbetsplatsen. I Sverige dominerar avtalsrörelsen av stora fackliga kollektiv, där olika professionella företrädare samlas för att förhandla gemensamt med arbetsgivarna. Utifrån dessa kollektivavtal skapas ramarna för Sveriges arbetsplatser. De fackförbund som deltar i dessa förhandlingar har oftast monopol på de olika arbetsplatserna i Sverige.

Men när man ser ut över den svenska arbetsmarknaden finner vi snart att detta inte förtäljer hela berättelsen. Ett antal fackförbund existerar utanför denna tradition, ett antal ”alternativa fackförbund”. Till exempel SAC-syndikalisterna men även forskningsobjektet för denna studie, det Svenska Hamnarbetarförbundet. Dessa organisationer har haft en lång historia av att sakna kollektivavtal, fackförbunden har istället verkat som avtalslösa och därmed utslungade i en konfliktfylld arbetsplats. Deras existens utmanar den klassiska synen på vad ett fackförbund kan vara i Sverige.

Det Svenska Hamnarbetarförbundet är ett liten organisation, speciellt i jämförelse med LO kollektivet eller Sveriges akademikers centralorganisation. Trots detta har Hamnarbetarförbundet fått en betydande mediabevakning genom åren (Martinsson 2017; Bjarnefors 2017; Ekot 2019). En av många orsaker kan ligga i förbundets förhandlingskraft, en styrka som kommer från medlemmarnas arbetsplats, hamnen.

När fraktfartyget Ever Given fastnade i Suezkanalen orsakade detta en blockad som ledde till omfattande skador inte bara för Egypten utan för hela sjöfartsindustrin. En rapport från Lloyd's List framhävde att katastrofen kunde kostat uppemot 9.5 miljarder dollar, varje dag. Med en ökad internationell handel har även hamnarna fått ökat utrymme att kunna påverka detta kapitalflöde. Något som ger en organisation verksam i dessa hamnar makt (Russon 2021). Detta tillsammans

med en ständig debatt kring automatisering gör att hamnarbetarna befinner sig på en viktig arbetsplats under förändring.

Hamnarbetarförbundet styrs även efter idén om direktdemokrati, alltså att medlemmarna ska bestämma över sina egna arbetsplatser. Detta tar sig uttryck genom till exempel medlemsomröstningar kring kollektivavtal. Det är ett unikt sätt för fackförbund i Sverige att verka. Normalt sett brukar istället beslut kring arbetsplatser tas av anställda ombudsmän vilka sköter förhandling och tecknar kollektivavtal. Denna fackliga arbetsmetod företräds i Sveriges hamnar av det LO-anknutna Transportarbetareförbundet. Till skillnad från många arbetsplatser i Sverige finns det alltså två olika fackförbund i hamnarna, vilka konkurrerar om medlemmar.

1.2. Syfte och frågeställning

Socialantropologin i Sverige har under senare tid börjat intressera sig för arbetsplatser, speciellt i studerandet av policyarbete. Samtidigt har en av arbetsplatsernas centrala aktörer – fackförbundet – lämnats utanför. Genom skyddsombudens bidrag till miljöförändringar eller ombudens inverkan på medlemmarnas anställningsvillkor är fackförbunden delaktiga i utformandet av arbetsplatsen och blir en viktig aktör för arbetstagarna. Men även genom hamnarnas ekonomiska vikt blir fackförbunden en viktig aktör för världshandeln och Sveriges ekonomi.

Denna uppsats vill bidra till att förstå förhållandet av identiteter på arbetsplatsen genom att undersöka hur det svenska Hamnarbetarförbundets medlemmar formar sina identiteter. Hamnarbetarförbundet är ett unikt fackförbund i Sverige som länge verkat utan kollektivavtal och arbetat efter andra organisatoriska principer än majoriteten av svenska fackförbund. Samtidigt målas en bild upp av Hamnarbetarförbundet som en relik (Svenska Nyheter 2019). Det intressanta i detta sammanhang blir att se hur medlemmarna formar sin identitet och förhåller sig till sin plats i historien?

Frågor:

F1. Hur formas och gestaltas Svenska Hamnarbetarförbundets organisatoriska ledningar sin identitet i förhållande till andra aktörer och sig själva?

F2. Hur uppstår identitetsskapande i anknytning till förbundets historia och framtid?

Fråga 1 är anpassad efter Svenska Hamnarbetarförbundet organisationsform. Avdelningarnas självbestämmande gör det extra intressant att analysera lokalföreningarna.

1.3. Tidigare forskning

Forskningen kring fackföreningar i Sverige har utförts av bl.a. sociologiska och ekonomiska fakulteter. Bland dessa återfinns exempelvis Anders Kjellberg på Lunds universitet. Kjellberg har skrivit om flera områden som täcker svenska fackförbund och deras roll på arbetsmarknaden, bland annat den svenska organisationsgraden och kollektivavtalens täckningsgrad (Sociologiska institutionen 2021).

Inom socialantropologin får vi istället blicka mot den internationella arenan för att finna studier av hamnarbetare och deras fackliga organisering. E. Paul Durrenberger är en av få antropologer som studerat detta fält. Tillsammans med Karaleah S. Reichart sammanställde han en antologi kring social-antropologisk forskning på fackförbund. Mycket av detta kretsar kring USA och undanhöll att gå in på de specifika förutsättningar vi finner i Sverige (Durrenberger & Reichard 2010).

När det kommer till studerandet av det Svenska Hamnarbetarförbundet blir det svårare att hitta samtida forskning. Ett undantag är Karin Hallberg och Gunilla Blomqvist Sköldbergs forskningsrapport *Män och maskulinitet i Göteborgs hamn*. Rapporten diskuterar hamnarbetarna utifrån skapande av könsidentiteter (Hallberg & Blomqvist Sköldberg 2020).

Ett likande arbete var Karin Hallbergs masteruppsats via Göteborgs Universitet. Hallbergs studie utforskar bland annat hur maskulinitet formas av arbetarna, men också hur den utmanas av nya grupper på arbetsplatsen och hur detta möte formar de nya och gamla identiteterna. Hennes resultat pekar, liksom rapporten, på att det existerar en genomgripande maskulin kultur bland hamnarbetarna. Kvinnor som träder in i denna finner att de hamnat i en miljö där maskulinitet kopplas till exempelvis produktivitet. Kvinnorna måste därför lära sig att anamma ”manliga” beteendemönster samtidigt som de kopplas till femininitet, både av sina manliga kollegor och sig själva (Hallberg

2016: 38). På grund av det utförliga arbetet som utförts kring hamnarbetarnas relation till kön kommer denna uppsats inte gå djupare in på detta ämne men de faktorer som tas upp i anknytning till kön är en viktig aspekt av hamnarbetarnas identitetsskapande. Frågeställningen och uppsatsens begränsningar i form av omfång och tid skapar en nödvändig sortering i vilka identitetsuttryck man kan fokusera på.

2. Fältet – Hamnarbetarförbundet

Under Svenska Transportarbetareförbundets kongress 1969 beslutades om ett flertal reformer i anslutning till förbundets organisatoriska struktur. Istället för att organisera den fackliga verksamheten efter större geografiska enheter, regioner, vilket styrdes av ombudsmän som avlönades nationellt. Förbundsstyrelsen kom även att stå som finansiärer av de lokala ombudsmännen samtidigt som de blev medbestämmande i anställningen av dessa ombud och medlemmarnas möjlighet att själva votera i frågor ströks. Dessa reformer kom att ses som en del av en ökad centralisering av förbundet vilket resulterade i opposition av de som förordade en mer lokal styrning. Hamnarbetarförbundet bildades således 1972 i Örnsköldsvik som manifestering av detta missnöje (Hallgren 2008).

Under kommande decennier kom förbundet att närvara på flera olika platser i landet. Förbundet slungades in i en osäker existens där avsaknaden av kollektivavtal lett till flera stora strejker, speciellt under förbundets första 20-år. Hamnarbetarförbundet har beskrivits av medlemmarna och på deras hemsida som en organisation präglad av principerna: direktdemokrati och partipolitisk obundenhet. Hamnarbetarförbundet bildades ur viljan till lokalt självbestämmande/direktdemokratin, vilket kan ses som en central del i förbundets identitet. Direktdemokratin praktiseras på flera olika sätt. Ett exempel är omröstningar för att ge förbundsstyrelsen mandat för att utlysa konflikt med arbetsgivaren eller godta ett avtal (Helgeson 2013).

Striden om att kunna teckna kollektivavtal gick in i en ny fas 2018. Efter att ha vägrats ett direktavtal med Sveriges hamnar beslutade en medlemsomröstning i förbundet att påbörja stridsåtgärder för att pressa arbetsgivaren, beslutet togs med en majoritet, 84 % (Kennedy 2019). Efter att ha utlyst storstrejk och en omfattande lockout kom ett andrahandsavtal att tecknas. Detta innebär att Hamnarbetarförbundet avtal är sekundärt gentemot Transportförbundets förstahandsavtal i landets hamnar. Om ett problem uppstår på arbetsplatsen gäller Transports avtal i första hand (Transportföretagen 2020). Andrahandsavtalet kom sedan att uppdateras 2021, kallad Kajavtalet och liknar Transports samtida avtalsuppdatering (Transportföretagen 2021).

Hamnarbetarförbundet har även stämt arbetsgivaren APM Terminals i efterdyningar av andrahandsavtalets tecknande. Stämningen utgår från att APM Terminals ansåg att deras avtal

knutet till Transport var tillräckligt att förhålla sig till. Arbetsdomstolen beslutade att APM Terminals gjort fel i sitt beslut att enbart utgå från förstahandsavtalet. Lokala arbetsgivare behöver alltså endast följa det först tecknade avtalet och inte andrahandsavtalet. Detta resulterar i att lönesättning och scheman regleras av Transportförbundets avtal och inte Hamnarbetarförbundets (Ödesjö 2021: 11-13).

2.1. Avdelningar i studien

Sammanlagt har 11-personer intervjuats under ca. 13-timmar. Intervjuerna har utförts mellan april och Juni.

Avdelning 1: Denna avdelning ligger i södra Sverige och kan räknas till en av förbundets större avdelningar.

Avdelning 2: En avdelning i Västsverige som likt avdelning 1 räknas till de större avdelningarna.

Avdelning 3: Avdelningen ligger i södra Sverige, kan definieras som mellanstor.

Avdelning 4: Relativt nystartad avdelning i norra Sverige.

Avdelning 5: Liten men gammal avdelning på östkusten.

Kansli: Hamnarbetarförbundets kansli ligger i Göteborg och är den enda instansen inom förbundet som har anställda personer som inte utgår från principen om deltidsanställning i hamnen.

3. Metod

Den metod som används i denna studie är en etnografisk studiemetod med utgångspunkt i en narrativ analysmetod. Jag alltså att försöka finna olika berättelser hos hamnarbetarna. Här utgår jag från ett antal teman: Arbetarrörelsen, smeknamn, synen på olika generationer, internationella samarbeten, framtiden, aktörer i hamnen; Transportarbetareförbundet och arbetsgivarna.

Narrativ, eller berättelser, handlar här om den bild som informanterna förmedlar. En berättelse som kan vara medveten, likväl omedvetet konstruerad. Exempelvis fördomar kan här existera utan att informanten är medveten om dessa. Mot bakgrund av anonymiteten är inte berättelserna kopplade till enskilda individer i uppsatsen. När uppsatsen tillskriver ett visst narrativ till en specifik avdelning ska detta inte ses som att alla i avdelningen förmedlar detta narrativ, utan att narrativet är ”dominerande” (Davies 2008: 210-211).

Dessa teman har utformats efter uppsatsens frågeställningar. Men de har också formats ur materialet eftersom information kring förbundet är svårt att finna. Den stora delen av informationen kring förbundet kom från de själva –via deras hemsida, Facebook-sidor och Youtube– eller via nyhetsartiklar. Det gjorde att förbundet av tema uppstod ur ett samspel med den informationen som hamnarbetarna själva presenterade av sig själva. Om externt material hade varit lika tillgängligt hade kanske frågeställningen blivit annorlunda.

Intervjuerna har varit semi-strukturerade och anpassats efter situationen. De teman som studien har som mål att undersöka har beretts extra stort utrymme i intervjuerna, något som inte uteslutit att intervjudeltagarna har kunnat föra intervjun i andra riktningar. Bristen på studier kring Hamnarbetareförbundet och fackföreningar gjorde att jag inte var säker på vilken information jag skulle landa i. Således blev det viktigt för mig att kunna anpassa frågeställningarna efter nya upptäckter (Davies 2008:105). Dokumentationen utfördes skriftligt. Eftersom studien avhandlar arbetsplatser kan information framkomma som påverkar människors försörjning/livssituation upplevdes den valda anteckningsmetoden vara den bästa.

I avdelning 1 har intervjun följt samma mönster men även varit en gruppintervju där jag träffade dem i deras medlemslokal, en form av deltagande observation där jag skiftade i deltagande (Davies

2008: 82). De tre deltagarna i denna intervju var inte närvarande under hela mitt besök. Roteringen innebar att inte alla informanter deltog i alla teman som diskuterades. Detta gjorde att intervjun kunde fått ett annat utfall med alla informanter närvaro samtidigt. Men det skulle lika väl kunna lett till att diskussionsämnen hämmats genom att någon individ styrde samtalet. Då människan utvecklas och förändrar inställning över tid, ett faktum man bör förhålla sig till oberoende av intervjumetod (Davies 2008: 95). Förutom i Avdelning 1 skedde ytterligare en intervju på ett platsmöte, Avdelning 3. Utöver detta har intervjuerna gjorts via digitala videomöten och/eller telefonsamtal.

Det blir även viktigt att problematisera intervjumetoderna och hur dessa påverkade interaktionerna mellan mig och informanterna. Med anledning av tidigare diskuterade faktorer, rådande pandemi och hänsynstagande till arbetstider, blev olika intervjumetoderna ett nödvändigt ont. Mina samtal med människor på de olika plattformarna gav olika möten som kan ha påverkat resultatet hos mitt insamlade material. Om samma intervjumetod använts för alla intervjuer hade detta underlättat den komparativa delen av uppsatsen.

3.1. Avgränsning i fältet

Sveriges hamnar innehåller en mångfald av aktörer. Förutom existensen av flera fackförbund och företag och offentlig sektor existerar olika konstellationer av dessa aktörer i olika hamnar. Istället för att fokusera på alla dessa aktörer har jag valt en specifik aktör Hamnarbetarförbundet.

Förbundets olika lokalavdelningar har genom de enskilda hamnarnas särdrag olika spelplaner för sin fackliga verksamhet – något som studien kommer ta hänsyn till. Avgränsningar har även gjorts i valet av avdelningar. Framst har valet av avdelningar gjorts utifrån sin placering i förhållande till Lund. Men eftersom jag även upptäckte att vissa avdelningar återkom i diskussionen med andra avdelningar och hade en medial närvaro blev även dessa avdelningar av stort intresse. Vid sidan av avdelningarna har även individer som arbetar via kansliet intervjuats.

Avgränsningen har även varit tvungen att göras till 'vilka' inom avdelningarna som har intervjuats. Informanterna som valts har här varit förtroendevalda eller anställda. Det blir här viktigt att förklara förbundets hantering av förtroendevalda för att förstå den kontext informanterna befinner sig i. Förtroendevalda, oberoende av om det är en styrelsemedlem i en lokalavdelning eller

förbundsordföranden ska ha en fristående anställning i hamnen. De får alltså inte, liksom andra fackförbund, vara heltidsanställda på sitt förtroendeuppdrag.

Valet av förtroendevalda och anställda som studieobjekt är valda utifrån flera parametrar. Ett av dessa är den nödvändiga avgränsningen på studien, både tidsmässigt men även geografiskt. En annan anledning är förtroendeuppdragets natur. Dessa personer har exempelvis valts av avdelningens medlemmar och kan anses ha förtroendet att representera avdelningen/förbundet. Parallellt med detta har de förtroendevalda ofta en annan medvetenhet kring organisationens situation genom deras nödvändiga behov av detta för att leda organisationen.

Denna uppsats har jag dessutom skrivit under covid-19 pandemin vilket har påverkat mitt rörelseutrymme. Exempelvis har jag inte kunnat vara på plats i den utsträckning som varit önskvärt. Jag kunde ta mig till några avdelningar för direkta möten med informanterna, något som gjorts med hänsyn till pandemin. Vid direkta möten fick jag information som hade varit svårt att inhämta om intervjuerna utförts via nätet. Speciellt i Avdelning 1 där ett besök i medlemslokalen gav mig förståelse för vikten av fotbollen i förbundet. Även om jag ville lämna det öppet för resor om restriktionerna hade lättat valde jag att fokusera på det geografiskt närliggande området. När pandemin fortgick bestämde jag mig för att utöka antalet fall till att även innefatta avdelningar med större geografisk spridning.

3.2. Anonymitet

Under arbetets gång blev jag konfronterad med information som skulle kunna ses som känslig. Detta skapade en nödvändighet att dölja informanternas identiteter. Informationen kunde exempelvis gälla synen på andra avdelningar inom det egna förbundet. Hamnarbetarförbundets medlemmar beskrev en organisationskultur som gynnade och uppmuntrade öppen kritik och transparens – något som jag kan instämma i. Då hamnarna ofta har relativt små arbetslag är det enkelt att förstå vem i den enskilda hamnen som har intervjuats.

Därför har jag valt att koda de avdelningar som besökt. Avdelningarna benämns med alternativa namn. Hamnarbetarförbundet använder beteckningen ”avdelning” för att benämna sina lokala föreningar. Dessa har även numrerats. Uppsatsen kommer använda samma metod för att definiera

de olika lokalföreningarna. Det blir därför viktigt att förtydliga att Avdelning 4 i studien alltså inte är samma som Göteborgsavdelningen inom förbundet med samma nummer.

3.3. Etik

Hamnarbetarförbundet är en organisation som jag haft kännedom om redan innan jag påbörjade detta arbete. Här fanns en ”mytologiserad” bild av hamnarbetarna, sprungen ur populärkultur. Exempel på denna bild återfinns i podden *Snedtänkt med Kalle Lind*, i vilket Kalle Lind och Ina Lundström diskuterar Göteborgs hamns historia. I podden, vilket har en komisk vinkel, framhäver Lind och Lundström användandet av smeknamn. Ett av dessa smeknamn ”Vintrampan” gavs extra mycket plats i avsnittet. Det beskrevs att smeknamnet kom från att han hade besökt en vingård. Detta skulle enligt podden varit normbrytande för hamnarbetarna, vilka skulle ansetts tillhöra en annan samhällsklass (Lind 2019). Liknade stereotyper av hamnarbetare reproduceras i SVT programmet *Svenska nyheter* där hamnarbetarna beskrivs både som utbildade och från en annan tidsperiod (Svenska Nyheter 2019). I båda fallen används ett klipp från dokumentären *Den inre hamnen*, 1988, där ett antal smeknamn radas upp. Således uppfattar jag inte mig som ett fullständigt ”blankt blad” i min kontakt med hamnarbetarna. Istället uppstår mina ingångsvinklar inom både frågeställningskonstruktör och intervjuare i en kontext (Davies 2008: 119-120).

Mina intervjuer har alltså formats i mötet mellan etnograf och informant. Det narrativ som informanten skapar görs här i relation till mig som etnograf. Detta har skapat ett behov av att positionera mig efter det faktum att informanterna företräder en organisation. Trots att jag uppfattade informanterna som ärliga och öppna kring sina arbetssituationer så har de personliga intressen investerade i förbundet. Exempelvis kan förbundet driva ett gemensamt narrativ gentemot utomstående. Samtidigt kan omedvetna fördomar och förförståelse påverka mig och informanterna till att leda samtalet i vissa riktningar (Davies 2008:109 -110).

Det är även viktigt att påpeka existensen av andra narrativ än det som tillhandahålls av Hamnarbetarförbundet. Exempelvis har flera aktörer i Sveriges hamnar diskuterat den höga kostnaden som konflikterna leder till. Det finns således en viktig diskussion kring hur man ska se på individuella gruppers rättigheter/ situation i förhållande till en bredare allmännytt (Transportföretagen 2020). Då denna uppsats har valt att fokusera på hamnarbetarnas perspektiv

kommer detta inte att få en fördjupning i denna uppsats. Hamnarbetarförbundet är inte en isolerad aktör i hamnarna utan påverkas antagligen av andra. Att ta in dessa aktörers perspektiv hade inte varit möjligt inom omfånget på denna studie. Istället läggs fokus på hamnarbetarna och deras upplevelse av dessa aktörer.

4. Teoretiskt ramverk

I denna del går uppsatsen igenom de två huvudteorierna som drivs i kontakt med de båda frågeställningarna. Till detta tillkommer flera mindre teorier som används i symbios med dessa huvudteorier.

4.1. Vi och oss

Den norske antropologen Thomas Hylland Eriksen skriver i *We and Us: Two Modes of Group Identification* om hur gruppskillnader och likheter används för att stärka identiteter. Här beskriver Hylland Eriksen hur folken på Mauritius som ett exempel på hur identitetsskapandets karaktär skiftar. Mauritius är en östat i vilket flera etniska och religiösa grupper vistas till följd av Mauritius koloniala historia. Öborna framhåller här flera identiteter och gemenskaper baserat på vem de ska förhålla sig till. Här inför Hylland Eriksen begreppen ”we-hood” och ”us-hood”, *vi-skap* respektive *oss-skap*.

Exempelvis uppstår *oss-skap* när folket i Mauritius framhäver sin nations multikulturella uppbyggnad i förhållande till andra, mer homogena öar. Identiteten som bildas är alltså formad ur en motsatsställning gentemot något/någon annan. *Vi-skap* formar istället identiteter genom en grupps uppfattade likheter, i form av språk, religion eller klädsel, men framförallt genom den gemensamma världsbild/värderingar som dessa attribut anses förmedla.

Hylland Eriksen beskriver här hur Samer i Nordnorge definierar den egna gruppen med positiva attribut medan negativa attribut, vilket beskrivs som motsatsen till det positiva, tillskrivs majoritetssamhället. *Vi-skapandet* är inte separat från *oss-skap*. Det är istället en aspekt av samma identitetsskapande process. När människan formar sin identitet görs detta genom både *vi* och *oss-skap* (Hylland Eriksen 1995: 427, 429).

Människan har inte enbart en specifik identitet utan kan ha flera samtidigt. En individ kan tillhöra en specifik etnisk grupp samtidigt som hen har en religiös eller klasstillhörighet som skiljer sig från andra individer inom samma etniska grupp. Hylland Eriksen framhäver att de konflikter som

uppstår ur definierandet av den egna gruppen, i relation till en annan grupp, kan reduceras av existensen av flera identiteter hos en människa. Om en individ har flera identiteter kommer hen alltså att ha lojalitet mot flera grupper vilket tvingar personen att kompromissa kring olika sociala/politiska frågor som berör dessa identiteter. Om hen istället endast har en gruppidentitet blir denna viktigare för personen och problemlösningen kring en social konflikt saknar möjligheten till den flexibilitet som återfinns hos individer med flera identiteter (Hylland Eriksen 1995: 434-435).

4.2. Hountologi och Mark Fisher

Termen "hauntology" myntades av den franska tänkaren Jacques Derrida i *Spectres of Marx*. Derrida menade att gamla världsbilder "hemsöker" gemenskaper. En "hountologi" blir hos Derrida en form av ontologi, världsbild som "gått ur tiden". Han syftar här främst på den marxistiska traditionen och dess fortsatta existens efter samhällsförändringarna på 80 och 90-talet, som Sovjetunionens fall. Enligt Derrida levde den "Marxistiska ontologin" kvar trots att den marxistiska ideologin gått ur tiden. Termer och konceptualisering av nutiden formas genom linser från en svunnen tid. Marxismen "hemsöker" oss (Fisher 2012:18-19). Denna idé har sedan används av Mark Fisher i sin förståelse av hur samhället och kulturen influeras av det politiska/ekonomiska stadium som han kallar kapitalistisk realism.

Fisher menar att man måste förstå hur de ekonomiska förutsättningarna –kapitalismen– skapar människors förståelse av dåtid och formar vår förståelse av nutiden. Kapitalismen har bland annat genom politiska reformer, privatiserat stora delar av den offentliga sektorn och transformerat den del som inte kunnat privatiseras (Fisher 2009: 2). Denna process spårar Fischer tillbaka till 80-talets politiska förändringar när konservativa/nyliberala aktörer, som den brittiska premiärministern Margaret Thatcher, började driva en mer oreglerad marknadspolitik (Fisher 2009: 8, 60).

När kapitalismen expanderar in i fler och fler samhällsinstitutioner transformeras kulturen inom dessa till att utgå från marknadsrelationer. Individer reduceras till att behandlas och behandla sociala relationer utifrån perspektivet säljare och köpare. Människors primära identitet blir i denna värld konsument (Fisher 2009: 4). Fisher menar att dessa förändringar i människors förhållande till varandra påverkar våra sätt att se på exempelvis vår historia och hur vi formar populärkulturen.

Att kapitalismen så starkt genomsyrar samhället anser Mark Fisher påverkar den samtida förståelsen av hur ett samhälle kan och bör anordnas. Människan, speciellt i Europa och Nordamerika har här fått en världsbild där den kapitalistiska marknadsekonomin anses vara ett faktum, kapitalismen är en realism. Den kapitalistiska realismen leder till att tänkare som Francis Fukuyama utropar "the end of history". Fukuyama menar med denna replik att kapitalismen och den politiska liberalismen är den ekonomiska och ideologiska segrarna i 1900-talets politiska strider. Fisher hävdar att denna tankegång är ett utslag av den kapitalistiska realismen. Systemet är så inpräntat i kulturen att människan inte kan se något alternativ till det nuvarande ekonomiska systemet (Fisher 2009: 6).

Det är ur den kapitalistiska realismen som hauntologier föds enligt Fisher. Omöjligheten att presentera ett alternativ till det ekonomiska och politiska system vi verkar inom föranleder människor att istället söka sig tillbaka. När man inte kan blicka framåt ser man istället bakåt. Hauntologin är här skapandet av "en framtid som aldrig fullbordades". Istället för att använda sig av nya idéer återanvänds gamla kulturella/sociala beteendemönster. I brist på nya visioner återanvänder man gamla förståelse av nuet (Fisher 2012:18-19).

Mark Fisher ställer sig inom den marxistiska traditionen. Detta innebär att hans teorier kring kapitalistisk realism och hauntologier är uppbyggda från idén om materialistisk dialektik, alltså hur sättet ett samhälle delar upp resurser ligger som grund till sociala relationer och alltså kulturer. Detta kan tänkas gå emot studiens fokus på att analysera narrativ hos hamnarbetarna och faktumet att jag utgår från den information som informanterna berättar för mig, deras narrativ. Detta kan försvaras med att studien granskar det narrativ som förmedlas kring arbetsplatsituationen/utvecklingen i respektive hamn och genom detta en förståelse för hur informanterna upplever de materiella förutsättningarna.

5. Analys

Analysen är här uppdelad i två delar. Den första delen diskuterar hamnarbetarnas identitetsskapande i förhållande till olika aktörer, både inom och utanför förbundet. Andra delen går in på avdelningarnas syn på förbundets historia och framtid. Då det visade sig att ämnena går in i varandra i förbundet av hamnarbetarnas identitet står båda delarna under samma kapitel.

5.1.1. Självmedvetenhet hos Hamnarbetarna

Under arbetets gång framkom hamnarbetarnas medvetenhet om sitt identitetsskapande. Exempelvis framhöll informanter som arbetade rikstäckande hur förbundets närvaro på internet som ett agerande för att bl.a. stärka den nationella sammanhållningen. Detta görs via sociala medier likt Facebook och Youtube. Här informeras medlemmarna om nya avtal, förbundets historia och dylikt.

För att informeras om förbundet publiceras historiska filmer och rundvisningar av förbundets kansli vilket återknyter till många informanters bild av förbundet som transparent i kontrast till andra fackförbund, ett *oss-skap*. Agerandet av förbundet och speciellt kansliet kan alltså ses som skapat av den uppfattade självbilden. Genom att definiera transparens som en intrinsikal del av förbundet blir öppenhet gentemot medlemmar och omvärlden ett medvetet riktmärke. Transparens blir ett ideal i det fackliga arbetet. Detta ideal är alltså sammankopplat med medlemmarnas syn på förbundet som ett demokratiskt ideal gentemot andra fackförbunds odemokratiska och icke-transparenta tillvägagångssätt. Det uppstår alltså en växelverkan mellan medlemmarna och organisationens agerande där medlemmarna instiftar rutiner för att stärka transparensen för att sedan använda samma rutiner för att bekräfta självbilden.

Även medlemstidningens fortsatta existens, vars nytta hade problematiserats i distrikt som avdelning 1, försvarades med dess förmåga att skapa gemenskap. I mitt samtal med samma avdelning framkom även en kritik av förbundets öppenhetsideal. Denna kritik utgick från att transparensen skulle ha negativ inverkan för det taktiska arbetet i förbundet, speciellt i relation till arbetsgivaren. Öppenheten genom till exempel sociala medier skapar enligt informanter i avdelning 1 att arbetsgivarna ser korten innan de läggs på bordet. De kan alltså se hamnarbetarnas

arbetsprocess och deras styrkor och svagheter – information de saknat om hamnarbetarna inte själva förmedlat dem.

Detta visar på hamnarbetarnas självmedvetna identitetsskapande vilket kan anknytas till sociologen Anthony Giddens. Denne menar att identitetsskapandets natur har genomgått en förändring. Giddens hävdar att mänskligheten –speciellt i Europa och Nordamerika– har lämnat den gamla processen för identitetsskapande. Denna process bestod av att identiteter skapades i slutna system, byggda på kollektiv erfarenhet, exempelvis inom nationella och kulturella gränser. Valet av identitet blir förbestämt genom yttre omständigheter. Om du föds inom det geografiska området ”Sverige” identifieras du som svensk och du identifierar dig med nationen/staten Sverige. På liknade sätt identifierade sig hamnarbetarna med en arbetarkultur/arbetarrörelse genom den geografiska platsen ”Hamnen”. Identitetsskapandet blir istället under senmoderniteten personlig och mer eklektisk. Identifieringar med grupper blir här mer rörliga genom livet och ofta medvetet. Att fånga upp specifika kulturella och social drag görs alltså medvetet. Informanterna själva använder sig av senmodernitetens identitetsskapande då de är medvetna om hur man ska försöka bygga en gemenskap kring den fackliga verksamheten (Giddens 2008:11-13).

Flera informanter i hamnarna och på kansliet beskrev en svårighet i att engagera yngre hamnarbetare, men även att rekrytera dessa individer till facket. Detta då de hade andra intressen och spenderade tid på annat utanför jobbet. Informanterna menade att man tidigare umgicks i högre grad med arbetskamraterna exempelvis i idrottsföreningar och likande. Diskussionen kring de positiva aspekterna med den äldre generationen nämndes i anknytning till negativa aspekter hos den ”yngre generationen”. Här uppstod ett *oss-skap* inom avdelningarna och hamnen. Yngre hamnarbetare kunde beskrivas som motsatsen till den äldre generationens hamnarbetare. Medan den äldre generationen kunde beskrivas som ”solidariska” och ”modiga” användes termer som ”individualistiska” och ”curlingbarn” för att förklara vad som uppfattades som problematiskt med engagemanget hos yngre individer i hamnen. Genom den mer flytande identiteten som uppstår ur senmoderniteten uppfattas de yngre sakna ”lojalitet” till arbetskamraterna.

Istället fanns det ofta en stor respekt kring den stereotypa hamnarbetaren som personifierades av den ”äldre stammens” arbetare och förtroendevalda. Beskrivningen av deras beteende kunde stundtals kritiseras – exempelvis att de var för konfliktorienterade – men även med respekt. Då blev de istället orädda pionjärer vars arbete skulle respekteras. Den äldre generationen innehade en

kampvilja som beskrevs i positiva ordalag. Samma informanter kunde här kritisera och upphöja samma beteende hos pionjärerna. Deras kampvilja var beundransvärd samtidigt som den uppfattades gå över till konfliktsökande och inskränkthet gentemot Transportmedlemmar och arbetsgivare.

5.1.2. Lokala identiteter – internationell solidaritet?

Under arbetets gång återfanns flera uttryck inom Hamnarbetarförbundet som visade på hur deras identitetsbyggande var starkt sammankopplat till deras betoning av lokalt självstyre. Skillnader i synen på framtiden, politik och fackliga strategier hindrade inte att de fackliga representanterna upplevde en nationell gemenskap, speciellt kring frågan om direktdemokrati. Denna princip ansågs vara normerande för facklig organisering, alltså önskvärd för alla fackförbund. Direktdemokratin användes också för att försvara lokala särarter. Detta tydliggörs i diskussionen kring politik. Diametralt olika politiska uppfattningar finner här en gemensam världsbild genom deras syn på facklig organisering.

Det Svenska Hamnarbetarförbundet är även medlem i den internationella medlemsorganisationen International Dockworkers Council, IDC. Relationen till internationella kontakter och internationella hamnar, dess arbetare och deras arbetsförhållanden är något som tas upp i exempelvis medlemstidningen (Ödesjö 2011: 10-11). Ett annat internationellt ställningstagande som förbundet kom att propagera för var Ship to Gaza. Detta är något de beskriver i ett utskick från sin hemsida 2010 med argumentet: ”... att visa vår sympati för ett brett humanitärt projekt tills stöd för lidande och förtryckta människor” och att ”Israel illegalt blockerade Gaza” (Hamnarbetarförbundet 2010).

I flera avdelningar kom man att uttrycka ett missnöje med detta beslut. Anledningen var att man uppfattade Palestina-konflikten som politisk och att detta inte var något som förbundet skulle syssla med, men även en intern kritik kring att beslutet hade tagits utan lokalavdelningarnas godkännande. Andra informanter, exempelvis i avdelning 2, påstod att ”kampen för palestinierna var lika självklar som kampen för strejkrätten”.

I avdelning 4 framkom även ett ointresse kring det internationella samarbetet och kopplade den verksamhet som bedrevs i anknytning till denna som något ointressant. Det blev tydligt att förhållandet till internationalen skiljde sig i förbundet. Skiljelinjen i synen på internationalen i förbundet delade inte upp avdelningarna, istället kunde åsikter om internationalen skilja. För flera informanter speciellt i kansliet och avdelning 2 och 1 identifierade man sig tydligare med IDC och dess status kunde här ses som skapare av ett globalt *vi-skap*.

5.1.3. Göteborg, hamn4an

Att Göteborgsavdelningen hade en speciell ställning för medlemmarna blev tydlig på flera sätt. Exempelvis diskuterade man kansliet och avdelning 4 under samma ord, "Göteborg". Inbakat i denna term återfanns även en bild av Göteborgs hamn som liknade den man återfinner i media, vilket kan tyda på en internalisering av denna. Den stereotypa hamnarbetaren kunde användas i andra avdelningar när man diskuterade "Göteborg". Trots hamnarbetarnas insikt och problematisering av denna stereotyp kunde den ändå användas för att beskriva Göteborgs hamn men även äldre hamnarbetare som verkat i de egna avdelningarna. Detta gjordes ofta med en stor respekt av många informanter då hamnen och avdelningen får symbolisera förbundets historia och dess identitet. Men detta kunde även ta en annan gestaltning genom att beskriva avdelningen och den kultur man ursköljer inom den som en "artefakt". Uppfattade oenigheter inom förbundet kring strategi kunde exempelvis riktas mot "Göteborg". Informanter i avdelning 1 kunde stundtals beskriva sig i opposition mot den kultur som de beskrev i Göteborg. De stod här för drivandet av det "nya" sättet att vara Hamnarbetarförbundet medan Göteborgsavdelningen fick symbolisera det "gamla sättet".

5.1.4. Politiken

Begreppet politik används på flera olika sätt av hamnarbetarna. När ämnet togs upp i intervjuerna associerades det först uteslutande till partipolitik. Det var också här viktigt för informanterna att framhäva förbundets självständighet från något specifikt politiskt parti, en inställning som återfinns i förbundets stadgar. Där man klargör att medlemmarna i förbundet inte får kollektivanslutas till

något politiskt parti (Hamnarbetarförbundets stadgar 2020: 6). Detta står i stark kontrast till LO-kollektivets tidigare praxis att ansluta sina förbundsmedlemmar till Socialdemokraterna.

Flera informanter framhävde även deras politiska självständighet i relation till Transportförbundet. Genom Transports kopplingar till LO skapas enligt informanterna en relation till Socialdemokraterna och de politiker som företrädde partiet. Negativa bilder av Transport kunde återfinnas hos socialdemokratiska politiker. Detta upplevdes extra tydligt i medlemmarnas analys av ”strejkrätts debatten”. Här kom den socialdemokratiska arbetsmarknads- och etableringsminister Ylva Johansson att kritiseras för att utgå från näringslivets intresse istället för arbetarna. Beskrivningen av Johansson, Transport och de andra LO-förbundens agerande innehöll många likheter. De kunde här beskrivas som ”korrupta”, ”köpta av näringslivet” eller ”verklighetsfrånvända”.

Inom Hamnarbetarförbundets ombudsmän och anställda finns en bild av att arbetsmarknadens ledande aktörer, exempelvis Svenskt Näringsliv och de större fackförbunden har ett symbiotiskt förhållande. Ändringarna kring strejkrätten skulle haft sin start i konflikter i Göteborgs hamn. Enligt både informanter, politiska företrädare och arbetsmarknadens parter är ändringarna i strejkrätten ett resultat av Hamnarbetarförbundets strejker för kollektivavtal (Bengtsson 2018).

Flera ombudsmän inom Hamnarbetarförbundet nämnde hur denna händelse och den lockout/strejkkonflikt som ledde fram till andrahandsavtalet stärkte gemenskapen i avdelningarna. Flera informanter uttryckte också en starkare gemenskapskänsla gentemot de personer som de deltagit i konflikten med. Detta kan vara ett tecken på att konflikterna stärkte medlemmarnas *vi-skap*. Att utsättas för en lockout och gå samman i en manifestation för en gemensam sak, alltså en strejk.

Den negativa uppfattningen av Socialdemokraterna är alltså mer riktad gentemot enskilda partimedlemmar, framförallt partiets ledning. Skepticism som kunde finnas mot den socialdemokratiska ledningen framstod som starkt kopplad till partiets relation till LO-ledningen. De uppfattade korruptionen och antagonismen från Socialdemokraterna framställdes som grundad i deras fackliga kontakter. Men det fanns även det motsatta perspektivet. Alltså att fackförbunden korrumpades av kontakterna med politikerna.

Flera informanter såg politiker och partipolitik som något negativt och beskrev politiker, oberoende av ideologisk hemvist som en negativ samhällsaktör. Partipolitik framstod ofta som i grunden korrumpierande. Olika politiska händelser kring arbetsmarknaden används för att stärka denna uppfattningen. Flera Hamnarbetare pekar på en uppfattad konsensus bland riksdagspartierna för ändringar inom LAS och Vänsterpartiets ovilja att fälla regeringen över detta. Analysen blir att Vänsterpartiet bryr sig mer om makten än att stå upp för arbetares rättigheter. Korruptionen blev en logisk följd av det nuvarande politiska systemet och människor som trädde in i detta omformades till att följa denna.

Begreppet kapitalism var också frånvarande i hamnarbetarnas samhällsbeskrivning. Samtidigt som termen ”arbetarrörelse” återkom i beskrivningarna av förbundet. Här återfanns en tydlig identifiering med arbetarrörelsen och vad man uppfattade vara dess syfte, att företräda ”arbetarna”, inte något politiskt parti.

Acceptansen av olika politiska ställningstaganden gör sig synligt i de olika avdelningarnas skilda uppfattningar kring de politiska partierna. Vissa informanter beskriver exempelvis Moderaterna och Sverigedemokraterna som drivande ”anti-facklig politik” och uttrycker en svårighet med att se hur man skulle kunna vara engagerad i Hamnarbetarförbundet och sympatisera med dessa partier. Samma informanter brukade även påpeka att delaktighet i dessa partier inte ska hindra anslutna medlemmar från att delta och företräda förbundet.

I andra avdelningar, speciellt i avdelning 4, lyftes att medlemmarna sympatiserade med dessa två partier. Här fanns även en större sympati bland informanterna kring partiernas politik. En informant kom även att benämna sig själv som social-konservativ, en ideologisk term vilket används och associeras med Sverigedemokraterna (Sverigedemokraterna 2014). Socialdemokratin och kopplingen till Transportarbetareförbundet sågs i denna avdelningen som en viktig faktor för varför man valde att engagera sig i Hamnarbetarförbundet.

Hamnarbetarförbundet är inte ensamt om att tillämpa direktdemokrati bland Sveriges fackförbund – ett annat av dessa är SAC-Syndikalisterna. Detta fackförbund grundar sig i syndikalismen, en ideologi som bl.a. framhäver att fackförbunden har en central roll i upprättandet av ett klasslöst samhälle. Till skillnad från Hamnarbetarförbundet har SAC en vilja till att transformera samhället.

SAC ser alltså sitt fackliga engagemang som ideologiskt och politiskt, fast med ett tydligt avståndstagande från 'parti'-politik (SAC-Syndikalisterna 2009).

Mångfalden inom lokalavdelningarna kan även ses i deras skilda syn på SAC-Syndikalisterna. I avdelning 3 återfanns exempelvis ett lokalt samarbete med SAC för att mobilisera runt upplevd inskränkningen av strejkrätten av regering och arbetsmarknadsparterna. Man tryckte på idén om att både SAC och Hamnarbetarförbundet kom från samma tradition av direktdemokrati och såg båda som en del av arbetarrörelsen. I avdelning 2 uttryckte en informant att den direktdemokrati som Hamnarbetarförbundets fackliga organisering borde utökas till att gälla samhället i stort – en tanke som hen själv sammankopplade med SAC.

I avdelning 4 uttrycktes istället ett främlingskap till SAC, vilket associerades med "vänsterpolitik" och främmande för avdelningens syn på vad ett fackförbund bör syssla med. Vi kan alltså se att begrepp som "vänsterpolitik", "högerpolitik" och vad som definierar termen "politik" skiljer sig åt mellan informanterna vilket pekar mot Giddens syn på identitetskapande som byggd på individuell erfarenhet. Olika erfarenheter genom exempelvis olika tillhörigheter i olika lokalavdelningar och livserfarenhet framkallar skilda förståelsehorisonter. Det som för den ena ses som partipolitik blir för en annan informant en fråga om mänskliga rättigheter.

5.1.5 Homogenitet

En av anledningarna till detta kan ligga i den starka homogenitet som gör sig gällande i hamnar. Flera informanter pekar på en stark överrepresentation i hamnarna av vita cis-män. Detta är också ett perspektiv som tas upp av Karin Hallberg. Hon framhäver hur Hamnarbetarna utgår från starka normer kring exempelvis heterosexualitet. Dessa normer används sedan för att socialiserar nykomlingar (Hallberg 2016).

Homogeniteten hos hamnarbetarna kan vara en viktig faktor för accepterandet av olika ideologiska åsikter, något som upplevs skapa konflikter i andra fackförbund. Slitningar återkommer i flera opinionsundersökningar och konflikter, främst inom LO. Här hävdas det att förändringar inom bl.a. befolkningen i länder som Sverige, USA och Frankrike resulterat i en negligering av ekonomi/klass frågor inom politiken till förmån för "identitetsbaserade" frågor, som kön och etnicitet. Då tidigare

homogena arbetsplatser förändrats genom introducerandet av flera etniska och religiösa identiteter kan detta orsakar friktion på arbetsplatserna (Lindh 2020; Besley & Persson 2021).

I Sverige har Handelsanställdas förbund och Transportarbetareförbundet försökt utesluta medlemmar som varit aktiva i Sverigedemokraterna. Anledningen som givits till detta är att medlemmen inte företräder fackförbundets värderingar. Bland annat kan den berörda medlemmens värderingar leda till diskriminering av arbetskamrater med annan etnisk bakgrund (Markusson 2021). Enligt informanterna i Hamnarbetarförbundet skulle inte uteslutning ske på dessa grunder i förbundet. Vissa informanter menade att uteslutning skulle ske om medlemmen motverkade förbundets fackliga intressen – vilka politiska värderingar individen har anses här vara ”ointressant”.

Denna utveckling har ännu inte haft samma inverkan på svenska hamnar som på andra arbetsplatser i Sverige. Men homogeniteten i hamnarna har börjat försvinna då fler kvinnor kommit in på arbetsplatsen. Förbundets kansli har i takt med detta påbörjat ett arbete med att bilda kvinnoförbund ute i landet samt inleda diskussioner kring genusfrågor och skadliga normer i Hamnarbetarförbundet (Svenska Hamnarbetarförbundet 2020).

Homogeniteten i hamnarna kan ses som en fördel när det kommer till att verka i en polariserad tid. Detta har även en lokal aspekt där identitetsskapandet skapas lokalt – olika ”politiska homogeniteter” kan alltså existera jämsides då de agerar i olika hamnar. Då direktdemokratien bland annat handlar om att beslut ska tas så lokalt som möjligt kan lokalavdelningarna ha egna preferenser kring parti politik.

5.1.6. Transport

Skämtandet kring Transportmedlemmar var ett återkommande tema i samtalet med Avdelning 1. Ofta kretsade skämten kring svårigheter för Transportarbetareförbundet att värva medlemmar. Informanterna visade att de var medvetna om sitt ”skitsnack” gentemot det andra fackförbundet. Likt andra avdelningar beskrev informanterna en bild av Transportarbetareförbundet som existerande på ”nåde”. De saknar existensberättigande i Sveriges hamnar. Utan införandet av regleringar på arbetsmarknaden av näringslivet och LO skulle Hamnarbetarförbundet ha

konkurrerat ut Transport. Men det finns även en mer pragmatisk bild av Transportarbetareförbundet i flera avdelningar. Flera informanter nämner att de har goda relationer med Transportarbetareförbundet medlemmar på lokalnivån. Istället var en väsentlig del av antagonismen gentemot Transport riktad mot den centrala ledningen vilken tillsammans med Socialdemokraterna försökte motverka hamnarbetarnas organisering.

Flera informanter i olika avdelningar uppfattade också att de hade bättre relationer till arbetsgivarna än Transport. Detta då de båda förbunden utgår från olika förhandlingsmetoder, Hamnarbetareförbundet har här –enligt flera informanter– möjligheten att ta flera och mer effektiva beslut genom sin direktdemokrati. Samtidigt tvingar Transportarbetareförbundet centralisering dem från att ta direkta beslut i lokala förhandlingar med arbetsgivarna. Informanterna uppfattar att de har förhandlingsfördelar i förhållande till Transport. Transportmedlemmar beskrivs därför som de ”svaga” deltagarna runt förhandlingsbordet. Kompetensen som facklig förhandlare, vare sig det handlar om att vara skyddsombudsman eller ordförande, bedöms av flera informanter som centralt i deras uppdrag. Att förhandla fram bra avtal eller stärka säkerheten på arbetsplatsen är två exempel på samtalspunkter som informanter kunde föra in intervjuerna på. Transportarbetareförbundet lokala avdelningar uppfattas alltså sakna kapaciteten att sköta detta arbete.

Den negativa bilden som finns av Transportarbetareförbundet lokalmedlemmar handlar alltså främst i att de uppfattas som svaga. Speciellt inom avdelning 1 var detta språkbruk utbrett, något som kanske har sitt ursprung i att de delar byggnad med Transport. Därmed blir de ständigt påmind att det existerar en konkurrens om medlemmarna. Detta kan skapa *oss-skap*. Alltså att den egna identiteten stärks av att den förses med en ”fiende”.

Transports och LO-kollektivets roll i Hamnarbetareförbundets identitetsskapande lyste igenom i diskussionerna kring det egna förbundets organisationsform. De förtroendevalda inom Hamnarbetareförbundet beskrev toppstyrningen inom LO-förbunden som korrupperande och verklighetsfrånvänt. Transportombuden var genom sin centralisering ”verklighetsfrånvända” och saknade anknytning till arbetsplatserna de skulle företräda. Problemet hos Transport var alltså även ett karaktärsproblem. De hade ”smittats” med ”centraliseringens-ande” och hade därmed förlorat sin autonomi och ibland även sin moraliska kompass.

Direkt demokratin beskrevs inte enbart som innehavare av en funktionell fördel – utan även en moralisk. De informanter som arbetade som ombudsmän visade på en bild av sig själva som ”förmedlare av folkviljan”. Likt transportombuden förlorade Hamnarbetarförbundets ombudsmän en del av sin autonomi. Men denna autonomi var förlorad till förbundets medlemmar, inte till någon centralorganisation. Ombudsmännen ska fungera som verkställare av medlemmarnas beslut. Samtidigt ska ombudsmännen inte utföra sitt förtroendeuppdrag på heltid, utan inneha anställningar på samma arbetsplatser som medlemmarna ute på avdelningarna. Om du företräder en arbetsplats måste du vara en del av arbetsplatsen. Ombuden på Transport är istället företrädare för organisationens ledning, inte medlemmarna och har därför inte medlemmarnas intresse som första prioritering enligt informanterna. Ur detta uppstår beskrivningar av transportombudsmän som själviska och osolidariska men också som onödiga, att de och det fackförbundet de företräder lever på sina medlemmar utan existensberättigande.

De negativa attributen som förmedlas om Transportförbundet omvandlas till positiva attribut hos Hamnarbetarförbundets ombudsmän. Om Hamnarbetarna beskriver sig som effektiva förhandlare och realistiska är Transport istället verklighetsfrånvända och improduktiva runt förhandlingsbordet. Detta återspeglar den av Hyllan Eriksen beskrivna situationen med samerna i Nordnorge. Om samerna ser sig själva som ”givmilda” och ”generösa” beskrev de majoritetssamhället som motsatsen till detta (Hyllan Eriksen 1995: 434). När det uppstår en binär uppdelning mellan två grupper riskerar detta att leda till ett binärt språkbruk och syn på relationen mellan grupperna. Hamnarbetarnas *oss-skap* får här sin motsats i relationen till Transport, något som sedermera bidrar till att stärka splittringen mellan förbunden. Den ökande distanseringen gentemot Transport leder till en tydligare självbild. Hamnarbetarförbundets identitet konkretiseras för medlemmarna genom jämförelsen till Transport.

5.1.7 De två alternativen

Existensen av två fackförbund på arbetsplatsen riskerar även att knyta medlemmarna närmare till det valda förbundet. Existensen av två förbund resulterar i att arbetstagaren måste utföra ett aktivt val. Detta kan förklaras med hjälp *Choice-Supportive Misremembering* -teorin, utvecklad inom psykologin och kognitionsforskning. Denna teori bygger på att tidigare val formar individers minnen. Tidigare tagna beslut berättigas alltså genom att individen formar en ny verklighet där det

valda alternativet framstår som det bästa beslutet. Forskare pekar även på att detta styr individens kommande beslutsfattande, nya val måste alltså göras i enlighet och berättiga det föregående valet. I samband med tillskrivandet av positiva egenskaper till individens val blir minnena och därmed den framtida tolkningen av det bortvalda mer negativt. Detta orsakar att personen blir mer engagerad i det valda alternativet (Lind et al. 2017: 2-3).

Beslutet att bli medlem i ett specifikt fackförbund kan initialt sakna ideologiska/organisatoriska preferenser. Individer kan exempelvis välja att gå med i hamnarbetarna för att kunna vara med på deras sociala aktiviteter, något som flera informanter beskriver som sina egna och andras väg in i att bli fackligt aktiv. Deltagandet i exempelvis i avdelningarnas fotbollslag eller julbord är inte enbart sociala aktiviteter som sker utanför arbetsplatsen. Aktiviteterna blir en del av samtalen på arbetsplatsen och en del av *vi-skapandet*. Att delta på aktiviteter utanför arbetsplatsen kan vara nödvändigt för att ingå i gemenskapen på arbetsplatsen.

Efter att arbetstagaren beslutat sig för ett förbund börjar hen försvara sitt beslut och måla upp det valda fackförbundet som det ”bättre alternativet”. I Avdelning 1 blir denna process starkare genom den ständiga påminnelsen av det andra vals-alternativet genom delandet av byggnad. Det tidigare icke-ideologiska beslutet blir därmed förvandlat till ett ideologiskt beslut genom medlemmens ständiga påminnelse av sitt förbundsval. I alla intervjuade förbund framhövdes att folk ”växte in i förbundet”. Alltså att man skolades in i gemenskapen över en längre tid – ett fenomen som kan vara kopplat till de initiala valen mellan två fackförbund.

Flera informanter menade att direktdemokratin var en viktig del i vad de uppfattade som förbundets fortsatta starka förmåga till att engagera medlemmarna. Direktdemokratin leder här till ”myndighetsförklarade” av medlemmarna. Beslutet som tas är ’deras’ beslut. Detta kan kopplas till väljandets psykologiska påverkningar. När en specifik medlem engagerar sig i beslut kring arbetsplatsen kan detta leda till ett större engagemang i den fackliga verksamheten då den ska försvara ’sitt’ beslut. Medlemmen uppmuntras till att göra aktiva val vilket sedan sammankopplar individen med förbundet då det är medlemmens beslut som ska verkställas.

5.1.8 Smeknamn

”Här kommer några exempel på öknamn: *Skyffelmördarn, Rock-Olga, Porr-Birger, Tio i två, Skinnet, Pipas, Lammkotletten, Öland, Skit-i-handfatet...*”

(Den inre Hamnen 1988)

Öknamn/ smeknamn är enligt många av mina informanter en viktig del av livet i hamnarna. Efter att en individ blivit tilldelad smeknamn är det detta som oftast används för att beteckna denna person på arbetsplatsen. Dessa namn är i många fall kopplade till incidenter på arbetsplatsen.

Informanter från samtliga hamnar som intervjuades beskrev incidenter i hamnarnas historia där familjemedlemmar försöker kontakta sina anhöriga i hamnen. Då familjemedlemmen använder sig av det juridiska namnet förstår inte arbetskamraterna vem det gäller. Smeknamnen har här en tydlig roll i hamnarbetarnas *vi-skapande*. Det blir en del av ett internspråk som genom din förståelse av vem namnen identifierar och dess historia knyter in dig i gemenskapen. *Oss-skapandet* formas här genom bl.a. av den oinvidga omvärldens bristande möjlighet i att identifiera arbetarna utifrån smeknamnen.

Smeknamnen har även förklarats vara ett tecken på acceptans av arbetskamraterna. Genom att få ett smeknamn inympas man i gemenskapen samtidigt som man blir en del av hamnens historia. Att berätta om smeknamn och deras tillblivelse blir en ritual på arbetsplatsen. Historierna blir en del av en pågående berättelse om arbetsplatsen, det fyller hamnen med mening. Det finns en uttalad medvetenhet kring detta hos hamnarbetarna och flera av dessa pekar på smeknamnens betydelse för sammanhållningen på arbetsplatsen.

Flera informanter anser att användandet av smeknamn är en positiv del av gemenskapen och att den är en viktig del av identiteten som hamnarbetare. Andra företrädare har istället gjort en liknande bedömning som APM Terminals och menar att smeknamnen används för att bland annat kränka och förminska individer. APM Terminals försöker aktivt motverka användandet av smeknamn på dessa grunder, något som vissa informanter anser vara ett försök av arbetsgivaren till att splittra hamnarbetarnas gemenskap. En annan tankegång utgick från att vissa namn var skadligare än andra genom att de exempelvis innehöll sexistiska konnotationer. I Avdelning 1 tar man tydligare ställning emot användandet –något som de såg som upprätthållandet av gamla värderingar– medan

användandet uppmuntrades av informanter i Avdelning 2 vilket bland annat hävdade att det var en ”mysig tradition”.

I anslutning till att smeknamnen upptäcktes, landade flera intervjuer i skämt med vissa teman. Exempelvis i relation till Transportarbetareförbundet och problem på arbetsplatsen. Skämten kunde kretsa kring säkerhet på arbetsplatsen där man medvetet beskrev det som att arbetsgivaren ”försökte döda dem”.

Antropologen A. R. Radcliffe-Brown beskriver i sin essä *On Joking Relationships* hur humor används i kulturer för relationsbyggandet. Detta beteende karaktäriseras av en avvägning mellan ”antagonism” och ”vänlighet”. Radcliffe-Brown tar exempelvis upp hur det afrikanska dogonfolket använder detta beteende för att reglera släktrationer, speciellt gentemot ingifta släktingar. Mötet mellan maken och den nya familjen kan här orsaka spänningar på grund av motstridiga preferenser. Parterna utvecklar ett ritualiserat skämtande där fiendskap kan undvikas genom att retas (Radcliffe-Brown 1940: 219-221).

Precis som hos dogonfolket kan humorn hos hamnarbetarna blir en metod för att avvärja en pressad situation, att ventileras. Arbetskamrater väljs inte av arbetstagarna, det är en forcerad vänskap då arbetstagarna måste interagera i arbetet. Smeknamnen kan alltså ses, inte enbart som en del av ett *vi-skapande* utan även en metod för att upprätthålla stabilitet genom att motverka sociala spänningar.

5.1.9 Avdelning 1 och konsulterna

Bilden av arbetsgivarna kunde skilja sig mellan avdelningarna. En majoritet av informanterna tryckte på vikten att ha bra relation till arbetsgivaren men ändå en distans. Detta då arbetsgivaren ansågs ha andra intressen än de själva. I avdelning 3 pekade man bland annat på att relationen till cheferna varit positiv under en längre period och att de flesta problem som uppkommit kring arbetsplatsfrågor ofta orsakats av Sveriges hamnar, alltså arbetsgivarens riksorganisation vilket de lokala arbetsgivarna måste förhålla sig solidariska till.

Under samtalet med avdelning 1:s medlemmar lades en särskild betoning på viljan att samarbeta med de andra parterna i hamnen. Om det går bra för arbetstagarna så går det bra för avdelningens medlemmar. När hamnen är med om ekonomisk tillväxt så kan detta gynna hamnarbetarna genom att förhindra nerskärningar i personalen. Men man ser även organisatoriska fördelar för facket i anknytning till en växande hamn. Man ville reducera den ”kampvilja” som präglat förbundet till förmån för en ”samarbetsvilja” med arbetsgivaren. Istället för en arbetsgivare med andra intressen än arbetstagarna ville man inta positionen att parterna har gemensamma intressen. Konfliktfokus som informanterna kopplade till förbundets tidiga historia sågs här som ”gammalmodigt”, något som tillhörde en annan tid. De kunde även kritisera andra hamnar för att sakna ”nytänk” och vara gammalmodiga i sin syn på relationen mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Här märktes ett experimenterande kring vad Hamnarbetarförbundet skulle stå för. Informanterna var tydliga med att de befann sig i en förnyelsefas sprungen ur vad de upplevde som nya förutsättningar. Exempelvis framkom en vilja att skapa tillit mellan arbetsgivare och Avdelningen. Denna förståelse fanns i de flesta avdelningarna. Men Avdelning 1 hade ett tydligare narrativ som drevs på av deras ledning. Skepticismen riktad mot att använda stridsåtgärder upplevdes mer definitiv. Stridsåtgärder var något som kom på initiativ av Göteborgs avdelningen vilket upplevdes alltför stridsbenägna av Avdelning 1. Istället för detta skulle man ”professionaliseras” och skapa en ”symbios” med arbetsgivarna.

Informanterna i avdelningen pekade på ett konsultföretag som de ansåg ha hjälpt dem i övning och förståelse för hur man ska uppnå en ny samtalskultur med arbetsgivaren, något som informanterna fann stort behov av efter tillhandahållandet av andrahandsavtalet.

Konsultföretaget arbetade med ledarskapsträning där fokus låg på att få deras kunder att arbeta mindre ”hierarkiskt” och istället utgå från andra förhållningssätt i gruppen/organisationen. På företagets hemsida målas en dikotomi upp mellan hierarkiska och tillitsbaserade förhållningssätt/styrning. Konsultföretaget sammankopplade begreppet hierarkisk med ord som ”odemokratisk” och ”patriarkalt”, två begrepp som innehar mycket negativa konnotationer hos många människor. Dessa begrepp definierades som ålderdomliga i kontrast till den nytänkande och demokratiska ”tillitsbaserade ledarskapsmetoden”.

Informanterna diskuterade samma dikotomi och menade här att Hamnarbetarförbundets direktdemokrati och öppna samtalsklimat hade en naturlig plats i den anti-hierarkiska framtid som höll på att ta form. Både konsultföretaget och företrädare för Avdelning 1 skapade ett narrativ av en oundviklig utveckling inom organisationer där förmågan till anpassning i förhållande till utvecklingen förmedlade organisatoriska fördelar.

Problem som uppkom på arbetsplatsen förklarades vara kopplat till äldre strukturer och man betonade ofta strukturernas hierarkiska karaktär. Samtidigt nämndes relationsbyggande mellan arbetstagare och arbetsgivaren som en viktig taktik hos avdelningen för att få igenom sin vilja. Skapandet av goda relationer mellan avdelningen och företrädarna för arbetsgivaren såg som centrala komponenter i deras fackliga arbete.

Detta narrativ kan beskrivas med termen ”the tradition of the new”. Ett visst fenomen blir definierat med att företräda framtiden. Fenomenet är inte bara determinerat utan även önskvärt. Innovationer och nya rutiner på exempelvis företag får ett direkt värde. Begreppet kommer från början från konstkritiken Harold Rosenberg men kom att utvecklas av Marshall Berman för att förklara hur företag och offentlig sektor arbetar med narrativ kring framtiden för att genomdriva beslut kring stadsplanering i New York. Då byggprojektet sågs som nytt blev motståndarna till detta identifierade som bakåtsträvande när de motsatte sig det som symboliserade framtiden (Berman 1995: 135-136).

Framtiden har här redan etablerat sig för avdelningens förtroendevalda genom exempelvis deras förbättrade relationer till arbetsgivaren och de fördelar som kommit av andrahandsavtalet. Kritiken mot hierarkier och viljan till goda relationer till arbetsgivaren återkom även hos andra informanter. Men begreppen ”hierarki” och ”tillit” var näst intill totalt frånvarande i diskussionen av dessa fenomen. Kritik av hierarkier uppstod i jämförandet av det egna fackförbundet och Transportarbetareförbundet där Transports toppstyrning såg som en betydande orsak till deras agerande på arbetsmarknaden. Avdelningens företrädare förmedlar en mycket öppen bild kring vad Hamnarbetarförbundet skulle kunna uträtta. Exempelvis var man inte helt främmande för att bredda den yrkeskår som skulle kunna inympas i verksamheten. En av dessa kunde vara tjänstemän i hamnarna. När samma fråga ställdes i andra avdelningar märktes en oförståelse för denna idé som beskrevs som befängd.

Orsaken till avdelningens anammande av konsultföretagets världsbild och förhållningssätt kan ligga i närheten denna har till förbundets organisatoriska och historiska kontext. Informanterna framhäver ofta förbundets identitet som starkt förankrat i direktdemokratien. Oberoende av avdelning så betonas principen om att förankra besluten hos medlemmarna och att hålla en dialog med dessa som en grundpelare i förbundet. Inte bara som en organisatorisk fördel – utan även inifrån en moralisk dimension. Samtidigt bekräftar fackförbundets historia bilden av hierarkier som framkallare av konflikter. Att ett fackförbund kan propagera för ett konsultföretags förhållningssätt blir därmed förståeligt. Grundsynen kring organisationens önskvärda uppbyggnad existerar redan.

5.2.1 Framtiden och Hamnarbetaren

När informanterna ställdes inför frågan om ”hamnen och Hamnarbetsförbundets framtid” utkristalliserades flera diskussionsämnen. Dessa ämnen gavs olika betoningar beroende på lokalavdelningarnas upplevda förhållande till denna framtid. Pessimism gentemot framtiden var här sammanlänkat med förståelsen av den egna avdelningens framtid som negativ. Denna förståelse beskrevs i fatalistiska ordalag. Motgångar inom lokalavdelningarna var skapade ur nationella/internationella trender, ekonomiska och politiska trender vilket stod utanför lokalt agerande. Minskning av personal eller förluster av lastfartyg, exempelvis på grund av förändringar i transportmönster, beskrevs som ”naturliga” samhällsförändringar.

Automatiseringen framställdes av de flesta informanterna som ett centralt hinder för Hamnarbetsförbundet. Robert Shiller definierar framväxten av ett specifikt narrativ kring automatisering; ökade teknologiska framsteg inom exempelvis artificiell intelligens orsakar en rädsla för en arbetsmarknad med färre jobb och större kompetenskrav. Shiller framhäver att denna oro inte är ny – utan istället något som brukar uppstå i samband med upptäckten av nya innovationer. När en maskin skapades för att rensa bomull 1793, kallad *cotton gin*, trodde många att den skulle ersätta den dåvarande slaveekonomin i USA. Man kom exempelvis förutspå att maskinernas ersättande av slavarnas arbete skulle sänka priset på den senare gruppen. Utvecklingen kom istället att leda till det motsatta i vad som kom att kallas ”The Cotton Gin Paradox”, priset på slavar i Amerika ökade i värde åren fram till inbördeskriget. Shiller pekar här på att ett teknologisk förutsägelse kan skilja sig från det faktiska utfallet. Narrativet blir här självständigt (Shiller 2019 s.2, 9).

Teknologiska framsteg ansågs av hamnarbetarna leda till något som kom att likna narrativet kring *cotton gin*, alltså att nya innovationer kommer utkonkurrera hamnarbetarna. Automatiseringen befarades leda till effektivisering och därmed vara mer ekonomiskt gynnsamt för arbetsgivarna än att anställa arbetskraft. Antalet hamnarbetare som behövdes skulle alltså minska och med detta Hamnarbetsförbundet förhandlingskraft. Detta var ett perspektiv som fann stöd i informanternas förståelse av tidigare erfarenhet av hamnarbetets historia då en minskning av antalet anställda i Sveriges hamnar varit på gång en längre tid. Detta narrativ var dominerande i Avdelning 5.

I avdelning 4, 1 och 3 var diskussionen kring automatiseringen tydligare dubbelsidig. Likt de andra avdelningarna betraktades problematiken som kom med den tekniska utvecklingen men man lyfte även fram vad man uppfattade vara fördelar med utvecklingen. Trots ett mindre antal hamnarbetare på arbetsplatsen framhölls att de kvarvarande arbetarna skulle kunna få ökat inflytande genom att tillhandahålla specialkompetens till arbetsgivarna. Informanterna betonade här att de fortfarande såg nödvändigheten av mänsklig närvaro i hamnarna. Det komplexa arbetsförhållandet som maskinerna hade behövt hantera gör att den mänskliga kompetensen fortfarande behövs.

5.2.2 Hountologi

Under mina intervjuer framkom existensen av en hountologi bland informanterna. Något som blev extra tydligt i specifika avdelningar. Den kulturen som formats i relation till den beredare arbetarrörelsen var här betydligt starkare än inom andra avdelningar samt uppfattningen att man stod i dess kontinuitet.

Denna hountologi tog sig i uttryck på flera sätt. Avdelning 5 och Avdelning 2 ledde ofta in samtalen till avdelningens historia, samtal kring nutida avtalsfrågor knöts till förbundets historia och jämfördes med tidigare händelser. De uppfattade samarbetet mellan regeringen, näringslivet och LO i formandet av lagar för att hindra Hamnarbetarförbundet och andra alternativa fackförbund att jämföras med strejken 1974. Historien utmålas i dessa avdelningar som cyklisk. Förbundets verksamhet beskrivs som föränderlig men levandes inom –hittills– ”oföränderliga lagar”. Man identifierade sig i högre grad med begreppet ”arbetarrörelsen” och identifierade Hamnarbetarförbundet som en del av denna.

Mark Fishers observation kring hountologiers uppkomst tycks gälla i de svenska hamnarna. I avdelning 5 beskrivs exempelvis en mycket negativ utveckling för avdelningen. Avdelningens placering i en storstad har gjort att hamnområdet upplevt en ökad urbanisering. Hamnområde har köpts upp för att användas för annan verksamhet medan utvecklingen av infrastrukturen förenklat transportmöjligheten via andra hamnar. Detta har resulterat i en nedskärning av personal i Avdelning 5 vilket leder till ett färre antal fackligt anslutna och en sämre ekonomi för avdelningen, men också ett sämre förhandlingsläge på arbetsplatsen då terminalbolag exempelvis kan flytta verksamheten till andra hamnar. Maktlösheten som här uppstår av dessa yttre faktorer tar död på en

konceptualisering av en ”ljus framtid” för avdelningen. Istället lutar man sig tillbaka på det som varit, mot en hountologi.

Under intervjuerna med Avdelning 2 framkom ett liknade fokus på det förbundets historia. I samtal kring Transportarbetareförbundet, hamnens framtid och politik återkom informanterna ofta till den historiska kontexten. Likt andra avdelningar diskuterade man problem med stämningen av APM Terminals men detta kunde hos avdelningen även kopplas till förbundets historiska kamp där man drog liknelser till tidigare händelser i förbundets historia. Detta hände sällan inom mötena med Avdelning 1 och Avdelning 3. Avdelning 2 verkade även lägga resurser på arkivering av förbundet och sin hamn något som andra informanter kunde beskriva som ”onödigt” och nostalgiskt. Likt Avdelning 5 så upplever man motstånd. Främst från arbetsgivare vilket upplevs medvetet gynna Transportarbetareförbundet som utesluttit någon dialog med Hamnarbetareförbundet genom att bl.a. utestänga avdelningens skyddsombud från skyddsronder.

Detta kan kontrasteras med Avdelning 1 och deras anknytning till ”tradition of the new”. Istället för att uppleva ett främlingskap inför samhällsutvecklingen så upplever informanterna att denna framtid kommer dem till vinning. Informanterna från denna avdelning berättar exempelvis hur hamnen har en stabil roll i den svenska ekonomin och god kontakt med arbetsgivarna. Konceptualiseringen kring framtiden kan ses som sprunget ur den materiella förutsättningen som avdelningen genomlider, något som i Avdelning 1 innebär att man kan tänja på gränserna för vad förbundet kan representera. Informanter i avdelningen visar även på ”tradition of the new” genom deras avståndstagande från sådant de upplever vara ”gammalmodigt” exempelvis användandet av smeknamn. De avdelningar som inte innehöll samma dominans av en hountologi var medvetna om dess yttringar men tolkade dem annorlunda.

5.2.3 Fotbollen och arbetarklassen

”Dansk hemmaseger efter tuff final mot Göteborg 1”

Detta var rubriken i en artikel från Hamnarbetareförbundets medlemstidning *Hamnarbetaren*. Artikeln behandlade Nordiska hamnmästerskapen i Åhus 2019. En fotbollsturnering mellan

fotbollslag från olika avdelningar, både Hamnarbetarförbundet och deras fackliga motsvarigheter i Norden (Eliasson 2019:10-11).

Fotbollen tar sig många olika uttryck hos förbundets medlemmar. En av dessa är kopplad till förbundets historia. Detta var ett ämne som upptog en stor del av min intervju med informanter i Avdelning 2 där det knöts till arbetarrörelsens användande av idrotten för att samla människor. Detta gjordes i opposition till en trend där företag startade egna fotbollslag, ett agerande som skulle utförts medvetet av företagen för att bryta fackföreningsrörelsen.

Förbundets engagemang av sina medlemmar via fotbollen ska här ha haft sin bakgrund i arbetaridrotten. Detta fenomen uppstod i samband med arbetarrörelsens organisering under 1800-talet och kom att få en betydande roll inom arbetarrörelsen. Efter de båda världskrigen kom denna idrottsrörelse att försvinna till förmån för den ”kommersiella” fotbollen enligt informanterna.

Fotbollens status inom Hamnarbetarförbundet är starkt präglad av dess historia. Ofta förde samtal kring fotbollen in på dess tidigare starka ställning inom förbundet och kopplingen till arbetarrörelsen. Nostalgi var här vanligt förekommande, en känsla av att förbundet var mer ”levande” och del av en ”stark arbetarrörelse”. Fotbollen kan här ses som en länk till förbundets historia och en identitetsmarkör.

Men fotbollen beskrivs även som en viktig metod för att skapa gemenskap inom förbundet. Likt fotbollens tidigare betydelse i arbetarrörelsen anses idrotten fortfarande ha möjligheten att organisera arbetsplatsen. Informanter i flera avdelningar pekade på att fotbollen attraherade nya hamnarbetare att gå med i Hamnarbetarförbundet. Exempelvis beskrevs en återkommande situation där de minnen och relationer som skapat kring fotbollen gör sig tydliga på arbetsplatsens – detta gör att arbetskamrater som står utanför vill inkorporeras i denna gemenskapen. Fotbollen blir ett rekryteringsverktyg vid sidan av rollen som relationsbyggare, en metod för *vi-skapande*.

Fotbollen används även där narrativet kring hountologier varit som starkast. Här får fotbollen knyta förbundets medlemmar till en tradition inom arbetarrörelsen. När informanterna lyfter upp fotbollen som en skapare av gemenskap görs detta med hänvisning till dess historiska roll inom arbetarrörelsen. Likt smeknamnen anses fotbollen vara en del av den historiska identiteten och

binder ihop dem med tidigare generationer och ett *vi-skapande*. Det är ett ämne man exempelvis kan diskutera med andra avdelningar eller internt.

Liverpoolfotbollsspelaren Robbie Fowler var ett välkänt namn för många hamnarbetare och vars porträtt hängde i vissa avdelningars medlemslokaler. Fowler blev känd för att företrädde Liverpools hamnarbetare under en långvarig hamnkonflikt 1997. Samtalet som fördes kring Fowler och det starka stödet som fanns i avdelningarna för Liverpools fotbollslag kan visa på den starka identiteten som knöts till identiteten som arbetare. Detta då informanterna identifierade sin förkärlek till Liverpools fotbollslag med att det var ett fotbollslag för arbetarklassen.

6. Slutsats

I mina intervjuer med representanter för Hamnarbetarförbundet har en organisation framkommit som skapas och skapar en myriad av olika yttringar. Olika politiska preferenser kan här existera i fackförbundet, detta i en tid då facklig verksamhet har skakats av en ökad politisk polarisering i samhället. Förbundets *oss-skap* gestaltas här genom identifieringen som icke-politisk, ett avståndstagande från integrering av partipolitik och facklig organisering. Direktdemokratin gör det här möjligt för avdelningar att forma sina egna lokala relationer utifrån förbundet principer. De lokala sårarterna gör även att man väljer att samarbeta med olika aktörer. Aktörerna ifråga verkar vara kompatibla med olika avdelningar, trots skilda ursprung. I Avdelning 3 samarbetar man med SAC-syndikalisterna medan Avdelning 1 inspireras av ett konsultföretag.

Ett medvetet identitetsskapandet gör sig här gällande genom förbundets nya status som avtalsägande. Medlemmarna brottas här med en ständig positionering mellan en ”gammal” världsbild – formad efter andra förutsättningar på arbetsmarknaden – och försöken att hitta en ny identitet. Samtidigt har ändrade förutsättningar på den globala och nationella arbetsmarknaden skapat ekonomiska och organisatoriska problem inom vissa avdelningar, något som göder ett hountologiskt narrativ som skiljer sig i omfattning till övriga avdelningar. Detta kan kontrasteras mot narrativet som dominerar inom exempelvis Avdelning 1.

Hountologi skapas här ur ett nostalgiskt återblickande till en uppfattad storhetstid för ”arbetarrörelsen”, gamla rutiner och traditioner bevaras, då nya framtidsvägar är svårare att se. Synen på exempelvis användandet av smeknamn sammanfaller här med hur informanten ser på förbundets historia – dåtid och nutid samspekar för att forma förståelsen för vilka avdelningen och förbundet ”är” och vart de är påväg. Hountologins vilja att bevara traditioner och organisationsrutiner kan även framhållas som en viktig del i förbundets attraktionskraft och sammanhållning. Hountologin kan ses utifrån dess förmåga att bevara en stark gemenskapskultur i form *vi-skapande*. Avdelningar med en stark hountologi är samtidigt de som vill bevara smeknamn i hamnarna och framhåller fotbollens och IDC:s betydelse för sammanhållning inom förbundet, ofta med argumentet att det är en del av förbundet historiska identitet.

Genom att försöka skapa en ny framtid riskerar Avdelning 1 att försaka viktiga aspekter i det som bygger upp förbundets identitet. De avdelningar och individer som ville se nya sätt att vara fackförbund, där hountologin ofta var svag hade istället ett narrativ som kretsade mer kring *oss-skapandet*, alltså oppositionen gentemot exempelvis socialdemokratin och/eller Transportarbetareförbundet .

Vi har exempelvis sett hur *oss-skapandet* tycks vara en viktig del av formationen av den gemensamma identiteten inom förbundet, ett *oss-skapande* som till stor grad bygger på konflikter med andra aktörer i hamnarna. Sett genom fenomen som positionerandet gentemot Transportarbetareförbundet. Oppositionen mot andra aktörer har utgjort en faktor till varför man valde att ansluta sig till Hamnarbetareförbundet. Här balanserar förbundets förtroendevalda mellan nödvändigheten att anpassa sig och utnyttja nya spelregler på arbetsmarknaden och bevara sin identitet som alternativt fackförbund.

Vi kan alltså se två former av att förstå identitet och framtid inom det annars mycket enade Hamnarbetareförbundet. Flera skillnader och likheter hade kanske framkommit med ett fokus på andra aspekter av deras verksamhet. Men det hör till en annan studie.

7. Referenser

Berman, Marshall. (1995). In the forest of symbols: some notes on modernism i New York. I Philip Kasinitz (red.). *Metropolis: centre and symbol of our times*. New York: New York university press

Bengtsson, Stina. (2018). Förändringen av strejkrätten – nu tas nästa steg. Svenskt Näringsliv. https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/arbetsratt/forandringen-av-strejkratten-nu-tas-nasta-steg_1003994.html [2021-06-22]

Besley, Timothy & Torsten Persson. (2021). The rise of identity politics: policy, political organization, and nationalist dynamics. The London school of economics and political science. <https://www.lse.ac.uk/economics/Assets/Documents/personal-pages/tim-besley/working-papers/the-rise-of-identity-politics.pdf> [2021-06-08]

Bjarnefors, Stefan. (2017). Hamnarbetarna: ” De vill bara tjäna pengar”. *Göteborgs-posten*, 20 juni. <https://www.gp.se/nyheter/goteborg/hamnarbetarna-de-vill-bara-tjana-pengar-1.4378417> [2021-05-06]

Den inre hamnen. (1988). [Dokumentär] Christoffer von Platen & Michael Stenberg, Sverige: Vintergatan Film & TV AB

Ekot. (2019) strejken igång – flera hamnar berörs. *Sveriges radio*, 23 januari. <https://sverigesradio.se/artikel/7138058> [2021-05-13]

Hallberg, Karin & Gunilla Blomqvist Sköldberg. (2020). *Män och maskulinitet i Göteborgs hamn*. Forskningsrapport, Göteborgs universitet. https://www.gu.se/sites/default/files/2020-08/Forskningsrapport_2.pdf [2021-06-08]

Hallgren, Karl. (2008). Hamnarbetarförbundets historia 1972- 1992. Svenska Hamnarbetarförbundet. <http://hamn.nu/article/hamn4/1385/Hamnarbetarforbundets-historia-1972-1992.html> [2021-06-11]

Helgeson, Erik. (2013). Hamnarbetarförbundet och avtalsfrågan. Svenska Hamnarbetarförbundet. <http://hamn.nu/article/1342/Hamnarbetarforbundet-och-avtalsfragan.html> [2021-06-22]

Kennedy, Marie. (2013). Hamnarbetarförbundet redo för smutsig strid. Göteborgs-posten, 14 januari. <https://www.gp.se/ekonomi/hamnarbetarförbundet-redo-för-smutsig-strid-1.12327859> [2021-05-05]

Lind, Kalle. (2019). Snedtänkt med kalle lind: Göteborgs hamn. *Sveriges radio*, 29 augusti. <https://sverigesradio.se/avsnitt/1354975> [2021-05-13]

Lind, Martina & Mimì Visentini, Timo Mäntylä, Fabio Del Missier. (2017). Choice-Supportive Misremembering: A New Taxonomy and Review. *Frontiers in psychology*. 8. doi: 10.3389/fpsyg.2017.02062

Lindh, Kristina. (2020). Arbetare i alla länder: var är ni?. *Vi*, 5 juni. <https://vi.se/artikel/sN298Xm9-a0j2LRwp-431da> [2021-06-20]

Markusson, Simon. (2021). Facken ändrar inte stadgar efter dom mot Transport. *Arbetsvärlden*, 18 mars. <https://www.arbetsvarlden.se/facken-andrar-inte-stadgar-efter-dom-mot-transport/> [2021-06-20]

Martinsson, Karl. (2017). Dokument: 45år av konflikt i Sveriges hamnar. *Arbetet*, 22 november. <https://arbetet.se/2017/11/22/dokument-45-ar-av-konflikt-i-sveriges-hamnar/> [2021-05-06]

Relaño, Alfredo. (2016). Fowler shows support for Liverpool's dock workers (1997). *As*, 27 mars. https://en.as.com/en/2016/03/27/soccer/1459077876_684348.html [2021-06-02]

Russon, Mary-Ann. (2021). The cost of the suez canal blockage. BBC, 29 mars. <https://www.bbc.com/news/business-56559073> [2021-05-11]

Sociologiska institutionen. (2021). Anders Kjellberg. Lunds universitet. <https://www.soc.lu.se/anders-kjellberg> [2021-07-21]

Svenska Nyheter med Jesper Rönndahl. (2019). Hamnstrejk. SVT. <https://www.youtube.com/watch?v=KmCUQ4Q3iPo> [hämtat från youtube 2021-05-06]

Sverigedemokraterna. (2014). Sverigedemokraternas principprogram 2011. <https://snd.gu.se/en/vivill/file/sd/c/2014/pdf> [2021-05-05]

SAC-Syndikalisterna. (2009). SAC:s principförklaring. <https://www.sac.se/Om-SAC/Styrdokument/SAC-s-principförklaring> [2021-06-10]

Svenska Hamnarbetarförbundet. (2020). Hamnarbetarförbundets Kvinnonätverk. <http://hamn.nu/article/2773/Hamnarbetarförbundets-Kvinnonatverk.html> [2021-05-09]

Svenska Hamnarbetarförbundet. (2010). Blockad för internationell solidaritet. <http://hamn.nu/article/1179/arvet.hamn4an.se/> [2021-05-20]

Shiller, Robert J. (2019). Narratives about technology-induced job degradation then and now. New haven: Yale university. <https://cowles.yale.edu/sites/default/files/files/pub/d21/d2168.pdf> [2021-05-22]

Transportföretagen. (2020). Hamnarbetarförbundet har avvisat förslag om kollektivavtal. <https://www.transportforetagen.se/nyhetslista/december2020/hamnarbetarförbundet-har-avvisat-forslag-om-kollektivavtal/> [2021-05-22]

Transportföretagen. (2021). Ett nytt andrahandsavtal är tecknat mellan Sveriges Hamnar och Hamnarbetarförbundet. <https://www.transportforetagen.se/nyhetslista/ett-nytt-andrahandsavtal-ar-tecknat-mellan-sveriges-hamnar-och-hamnarbetarförbundet/> [2021-05-10]

7.1. Tryckta

Davies, Charlotte Aull (2008), *Reflexive Ethnography – a guide to researching selves and others*, Routledge

Eliasson, Johan Elvis. (2019). Dansk hemmaseger efter tuff final mot Göteborg 1. I Hamnarbetaren, (3).

Fisher, Mark. (2008). Capitalist Realism: is there no alternative?. Hampshire: Zero books

Fisher, Mark. (2012). What Is Hauntology?. Film Quarterly. 66(1). Sid 16-24.

Hallberg, Karin. (2016). "This is the guys' home ground, you know": A qualitative study about masculinity, homosociality and work identity among male and female dockworkers in the Port of Gothenburg. Masteruppsats, Institutionen för globala studier. Göteborgsuniversitetet.

Hylland Eriksen, Thomas. (1995). We and us: Two modes of group identification. *Journal of peace research*, 32(4). Sid 427-436

Giddens, Anthony.(2008). *Modernitet och självidentitet Självet och samhället i den senmoderna epoken*, Göteborg: Daidalos

Radcliffe-Brown, A. R. (1940). On joking relationships. I R. Jon McGee & Richard L. Warms. (2017). *Anthropological theory: an introductory history*. 6 uppl. Maryland: Rowman & Littlefield

Svenska Hamnarbetarförbundet (2020) *Stadgar*

Ödesjö, Mikael. (2021). Erik Helgeson om AD-domarna ”Verkligheten kommer göra det svårt att utestänga oss från avgörande beslut”. I *Hamnarbetaren*, (1).

Ödesjö, Mikael. (2011). IDCs Europakonferens i Helsingborg: protestdag i hamnarna mot social nedrustning. I *Hamnarbetaren*, (3).